

Pierluca AZZARO (red.), *Il rispetto per la vita cammino per la pace*, Fondazione Vaticana Joseph Ratzinger – Benedetto XVI, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2014, ss. 118.

Geneza tej książki sięga ostatniego okresu pontyfikatu papieża Benedykta XVI. Gdy ogłosił rok 2012 Rokiem Wiary, wśród ambasadorów akredytowanych przy Stolicy Apostolskiej podniosły się głosy zachęcające do refleksji, jakie znaczenie dla ich misji i pracy ma nauczanie Benedykta XVI, nazywanego „Mozartem teologii”. Po tym, jak 11 lutego 2013 r. Benedykt XVI zrezygnował z urzędu biskupa Rzymu, ta inicjatywa przycichła, powracając z nową siłą kilkanaście miesięcy później, w toku przygotowań do konferencji naukowej na Uniwersytecie Boliwariańskim w Medellin (Kolumbia) organizowanej we współpracy z watykańską Fundacją Józefa Ratzingera – Benedykta XVI. Temat konferencji brzmiał tak, jak tytuł książki, w której opublikowano jej materiały: „Szacunek dla życia drogą ku pokojowi”.

Pierluca A z z a r o, redaktor książki, absolwent studiów z zakresu nauk społecznych w Rzymie i Berlinie, jest wykładowcą historii Europy na Uniwersytecie Katolickim Sacro Cuore w Mediolanie i od 2007 r. współpracuje z Libreria Editrice Vaticana w wydawaniu włoskiej edycji *Opera omnia* kard. J. Ratzingera – Benedykta XVI. We *Wstępie* (s. 5-11) podkreśla on, że tematyka konferencji w Medellin oscylowała wokół pytania „przedpolitycznego”, które ma na względzie relację między religią a polityką. Pytanie brzmi: „Jaka jest relacja między polityką, działaniem zwróconym ku dobru wspólnemu, oraz tą relacją człowieka z Nieznanym, która wychodzi poza niego samego, a którego wiara nazywa Bogiem, zdolnością człowieka wykraczającą poza to, co zmysłowe i ułomne, by wejść w pierwotną relację?” (s. 5). Zasadniczy kierunek odpowiedzi został wytyczony w przemówieniu Benedykta XVI wygłoszonym 7 stycznia 2013 r. do korpusu dyplomatycznego: „W perspektywie chrześcijańskiej istnieje ścisły związek między wielbieniem Boga a pokojem między ludźmi na ziemi, toteż pokój nie bierze się po prostu z ludzkiego wysiłku, lecz jest owocem miłości Boga. I właśnie zapominanie o Bogu, a nie Jego wielbienie, rodzi przemoc. Kiedy bowiem przestaje się odwoływać do prawdy obiektywnej i transcendentnej, jak można prowadzić autentyczny dialog? Jak można w tym przypadku uniknąć, aby przemoc, jawna lub ukryta, nie stała się ostateczną normą relacji międzyludzkich? W rzeczywistości bez otwarcia na transcendencję człowiek łatwo pada łupem relatywizmu, a później trudno

mu działać w zgodzie ze sprawiedliwością i angażować się na rzecz pokoju” („L’Osservatore Romano” 2[350]2013, s. 35).

Po *Wstępie* następuje *Wprowadzenie*, którego autorem jest Georg Gänswein, zatytułowane *I discorsi politici di Benedetto XVI nei suoi Viaggi apostolici all'estero* (s. 13-22). Podczas swego pontyfikatu (2005-2013) papież Benedykt XVI spotkał się z wieloma przywódcami politycznymi i kulturowymi z różnych stron świata, reprezentującymi państwa oraz ważne organizacje i instytucje międzynarodowe. Autor wyszczególnia pięć najbardziej doniosłych papieskich wystąpień, do których zalicza: 1. wykład w Ratyźbonie (12 IX 2006); 2. przemówienie na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (18 IV 2008); 3. przemówienie w Kolegium Bernardyńskim w Paryżu (12 IX 2008); 4. przemówienie w Westminster Hall w Londynie (17 IX 2010); 5. przemówienie w Bundestagu w Berlinie (22 IX 2011). Wspólne dla wszystkich jest to, że odbyły się one w kontekście instytucji świata demokratycznego, których systemy prawno-polityczne przynależą do tradycji Zachodu. Wyeksponowane zostały trzy wątki: religia a prawo, religia a natura oraz wzajemne relacje między wiarą a rozumem.

Trzon książki stanowią teksty dziesięciu ambasadorów akredytowanych przy Stolicy Apostolskiej. Autorem pierwszego, zatytułowanego *Joseph Ratzinger e la Colombia: Una lunga storia che arriva sino a noi (Józef Ratzinger i Kolumbia: długa historia, która i nas obejmuje)* jest Germán Cardona Gutiérrez, ambasador Kolumbii (s. 23-28). Przypomniwał on liczne związki papieża-emeryta z Kolumbią, zapoczątkowane w 1972 r. pierwszą podróżą do tego kraju, dobitnie podkreślając miesięczny pobyt kard. J. Ratzingera w 1984 r. i orędzie Benedykta XVI na Światowy Dzień Pokoju 2013, w którym – w nawiązaniu do wcześniejszych wystąpień – ukazał potrzebę szacunku dla życia jako warunek budowania pokoju i pokojowego współistnienia.

Antoine Zanga, ambasador Kamerunu, jest autorem tekstu *Nel cuore dell'Anno della Fede (W sercu Roku Wiary)* (s. 29-40). Przypomniawszy dwie podróże apostolskie Benedykta XVI do Afryki (2009 – Kamerun i Angola; 2011 – Benin), przedstawił historię ambasady Kamerunu przy Stolicy Apostolskiej, wskazał na wspólne przedsięwzięcia Watykanu i Kamerunu oraz zasadnicze aspekty nauczania Benedykta XVI podczas pobytu w Kamerunie. Wyliczając je, przypomniał o zakrojonej na wielką skalę dezinformacji uderzającej w papieskie nauczanie na temat AIDS i środków antykoncepcyjnych.

George P o u l i d e s, ambasador Cypru, podjął temat *Sulle orme di San Paolo: Alla porta del cristianesimo in Europa (Na śladach św. Pawła: u bram chrześcijaństwa w Europie)* (s. 41-50). Nawiązał do bezprecedensowej podróży apostołskiej Benedykta XVI na Cypr w czerwcu 2010 r., która stanowiła kontynuację uroczystych obchodów Roku Świętego Pawła (2008/2009). Miała wielki wydźwięk ekumeniczny, czemu sprzyjała postawa patriarchy Chryzostoma II, zwierzchnika prawosławia na Cyprze. Nie zabrakło podkreślenia, że 36,2% terytorium wyspy, członka Wspólnoty Europejskiej, „jest podporządkowane wojskowej okupacji tureckiej”. Rząd w Ankarze przesiedlił na Cypr ok. 40-50 tys. żołnierzy wraz z rodzinami, którzy w celu ustanowienia trwałego *status quo* założyli kolonie wojskowe. Ambasador powiedział: „Wiadomość o dymisji Papieża podana 11 lutego [2013 r.], na Cyprze, podobnie jak na całym świecie, została przyjęta z niedowierzaniem i zdumieniem, ale również, o czym muszę nadmienić, z ogromnym uznaniem dla osoby Benedykta XVI, w oczekiwaniu i nadzieją na przyszłość, w której orędzie jedności i ciągłości dialogu między Kościołami nie zostanie już nigdy przerwane”.

La pastorale della socializzazione politica (Duszpasterstwo działalności politycznej) – brzmiał tytuł wystąpienia Théodore Complanni L o k o, ambasadora Beninu przy Stolicy Apostolskiej (s. 51-64). Podobnie jak przedmówca z Kamerunu, wyeksponował afrykańskie wątki nauczania Benedykta XVI. Przypomniał historię stosunków dyplomatycznych między Beninem a Stolicą Apostolską oraz zasadnicze elementy „kontekstu afrykańskiego”, po czym wskazał na główne wytyczne Synodu Biskupów poświęconego Afryce i orędzie Benedykta XVI do biednych Afryki. Pod koniec napisał: „Jak stwierdził Benedykt XVI, w obecnej sytuacji Kościół w Afryce jest wezwany do postępowania w taki sposób, by słyszany był głos Chrystusa”.

Ambasador Meksyku, Hector Federico Ling A l t a m i r a n o, zatytułował swoje wystąpienie *Una esperienza straordinaria (Nadzwyczajne doświadczenie)* (s. 65-72). Dobrze wiadomo, że relacje między Watykanem – oraz szerzej Kościołem katolickim – a władzami Meksyku były isą nadal obarczone wieloma zaszłościami. Ambasadorowie akredytowani przy Stolicy Apostolskiej zazwyczaj nie są zawodowymi dyplomatami, zaś ich praca różni się od pracy innych ambasadorów. Ten tekst ma bardzo osobisty charakter, nawiązując do wydarzeń, które autor uznał za szczególnie poruszające i ważne, wśród nich np. obecność rządowej delegacji meksykańskiej na uroczystości kanonizacji Jana XXIII i Jana Pawła II,

której następstwem stało się zaproszenie Benedykta XVI do złożenia wizyty w Meksyku. Przyczyniła się ona wydatnie do zmiany klimatu politycznego i nastawienia wobec Kościoła.

Il Papa a Cuba: un evento di popolo (Papież na Kubie – wydarzenie narodowe) – brzmi tytuł tekstu, którego autorem jest Eduardo Delgado Bermúdez, ambasador Kuby (s. 73-75). Wizyta Benedykta XVI w tym państwie, w marcu 2012 r., stanowiła kontynuację linii zapoczątkowanej i wdrożonej przez Jana Pawła II. Ambasador podkreślił uwagę, z jaką mieszkańcy Kuby słuchali słów Benedykta XVI, a także ich wielką pobożność maryjną. Co się tyczy własnej opinii, przytoczył słowa wypowiedziane wcześniej do jednego z ambasadorów europejskich: „Papież Benedykt jest człowiekiem dobrym. Nauczał wielu rzeczy i dał wielką lekcję”.

Bardzo wymowny jest tekst *Nel nome di Dio, il Clemente, il Misericordioso (W Imię Boga, Łaskawego i Miłosiernego)*, którego autorem jest Habeeb Mohammed Hadi Al-Sader, ambasador Iraku przy Stolicy Apostolskiej (s. 77-84). Wyszedł od przypomnienia Roku Wiary ogłoszonego przez Benedykta XVI i kilku innych okoliczności tworzących aktualny kontekst konferencji. W nawiązaniu do Jezusa i św. Pawła wskazał na najistotniejsze wyzwania stojące przed współczesnym Kościołem i światem. Nie mogło zabraknąć wyrazistego nawiązania do dramatycznej sytuacji w Iraku, targanego wojną i przemocą oraz do licznych inicjatyw Stolicy Apostolskiej podejmowanych w celu przezwyciężenia napięć i normalizacji. Nadmienił również, że w „ziemi Abrahama”, nieopodal Bagdadu, archeolodzy odkryli ruiny starożytnej świątyni chrześcijańskiej datowanej na ok. 70 r. Pod koniec pojawia się zaskakująca informacja, że obecnie Irak znalazł się w czołówce dziesięciu najszybciej rozwijających się państw świata.

Budiarman Bahar, ambasador Indonezji, napisał tekst *Lavorare insieme per un mondo di pace (Wspólna praca na rzecz światowego pokoju)* (s. 85-96). Religia może mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na nasze życie. Aby mogło się rozwijać i urzeczywistniać to, co dobre, religia powinna się przyczyniać do promowania sprawiedliwości, pokoju, demokracji i praw człowieka oraz bronić przed wszystkim, co niesprawiedliwe i złe. Ambasador wskazał na wspólne cele i interesy Indonezji i Stolicy Apostolskiej oraz najważniejsze wyzwania, tak w dziedzinie ekonomicznej, jak też społecznej i politycznej. Dialog międzyreligijny i współpraca stanowią najbardziej skuteczne antidotum na napięcia i konflikty między chrześcijanami a muzułmanami.

Przedostatni tekst, którego autorem jest Francesco Maria Greco, ambasador Włoch, nosi tytuł *Essere ambasciatori presso la Santa Sede (Być ambasadorami przy Stolicy Apostolskiej)* (s. 97-101). Obustronne relacje dyplomatyczne między Watykanem a Włochami są absolutnie wyjątkowe, przede wszystkim ze względu na uwarunkowania terytorialne. Papież, także gdy nie jest Włochem, nosi tytuł biskupa Rzymu i prymasa Włoch. Obecne relacje opierają się na uzgodnieniach przyjętych w 1984 r., które modyfikowały zawarty konkordat. Co się tyczy wspólnych działań, na pierwszy plan wysuwają się dwa: prawo osoby ludzkiej do wolności religijnej oraz promowanie dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego. Na takim gruncie sytuuje się koegzystencja *sanctitas* i *civitas*, umożliwiająca harmonijne funkcjonowanie *res publica* jako społeczeństwa obywatelskiego.

Tra realismo e speranza (Między realizmem a nadzieją) – brzmi tytuł tekstu, którego autorem jest Georges Chakib El Khoury, ambasador Libanu (s. 103-115). Pozycja geopolityczna Libanu sprawia, że kraj znajduje się na skrzyżowaniu trzech kontynentów, stanowiąc pomost między Wschodem i Zachodem. Po nawiązaniu do przełomowej pielgrzymki Jana Pawła II, ambasador przedstawił główne cele wizyty, którą Benedykt XVI odbył w październiku 2012 r. w Libanie, dramatycznie naznaczonym skutkami krwawych konfliktów zewnętrznych i wewnętrznych. Zwięźle wskazał również na najważniejsze elementy papieskiego nauczania.

Książka autorstwa dziesięciu dyplomatów ma wiele do powiedzenia tym, którzy nie są dyplomatami, lecz interesują się sprawami współczesnego Kościoła i świata. Wydana staraniem watykańskiej Fundacji Józefa Ratzingera – Benedykta XVI świadczy, jak głęboko i wszechstronnie nauczanie papieża Benedykta wpisało się w sumienia i poczynania tych, od których w dużej mierze zależą losy milionów ludzi. Jest to zarazem zachęta do podejmowania analogicznych inicjatyw ukazujących wkład Benedykta XVI w dzieło budowania sprawiedliwego świata. Co się tyczy fundamentu, na którym opiera się to nauczanie, przychodzą na myśl słowa Jana Pawła II, który wielokrotnie podkreślał, że nie ma pokoju bez sprawiedliwości i nie ma sprawiedliwości bez przebaczenia.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa